

CONTRIBUCIÓN TOPONÍMICA AL CATÁLOGO DE CAVIDAES DEL MACIZU PENAUBINA (FASTERA NORTE)

*Xesús Fernando Manteca
Xosé Lluis del Ríu
Grupu d'Espeleoloxía Gorfolí – Asturias*

Entamu.

Ye bien sabíu que cualisquier comunidá humana qu'escueye un territoriu pal so asitamientu, divídelu y sepártalu d'acordies col usu que d'elli tenga que facer al empar que va nomando ca espaciu acutáu. Estos nomes enxamás los determina el caprichu; correspuéndense, les más de les vegaes, coles carauterístiques xeográfiques del llugar, o tamién col nome o nomatu de quien lu esplote o habite en propiedá. Los estudios so la toponimia d'Asturies entamaos ya per Xovellanos, siguiós na cabera metada d'esta dómina dan bona cuenta d'ello. Al empar deteuten un fenómenu frecuente equí y n'otres árees con dalgún rexistru llingüísticu diferenciáu del castellán: nun se da la correspondencia esperada ente los usos orales y lo que se reflexa nos catastros, nomenclátor, mapes y otros documentos alministrativos nos que s'intenta tracamundiar el topónimu al castellán, privándolu en munches ocasiones del conteníu sinificativu que tienen tolos topónimos; desvirtuando, otres vegaes, el so valor hestóricu, xeográficu y afeutivu.

Pero si la toponimia mayor ta tapecía y camudada nes mentes de la xente por mor d'una castellanización impuesta, nun ye asina cola toponimia menor, que ta formada polos nomes y nomatos de los llugares separtaos de les zones d'habitamientu.

Ye equí onde alcontramos entá los nomes ñidios comu dalgún día taben espardíus per toa Asturias. Nel casu concretu'l Macizu de Pena Ubina, consérvanse entá gran bayura de llugares de los que tovía hai acordanza del so nome; magar que dalgunos mapes faen un enriedamientu xabaz al amestar un garapiellu de nomes "castellanizaos" con nomatos d'orixen asturooriental. Recuperar y caltener les formes tradicionales na toponimia asturiana, los sos nomes propios, ye un xestu de respetu pa cola hestoria humana y cultural d'Asturies. Pero tamién ye nel casu de nueso (la espeleoloxía) una necesidá. Los espeleólogos somos unos "atropadores" de datos y nún proyeutu de la importancia'l Catálogu de Cavidaes d'Asturies tamién tien el so sitiu la toponimia. Si de verdá naguamos per ser lo más oxetivos y fieles a la realidá, entós habrá d'entamase pelos mesmos nomes de los llugares u se desendolquen les nuseses esploraciones. Y entamar esa xera ye namái lo que se quier facer con esti trabayu. Un llabor más fondero tendría necesidá d'una investigación llingüística y asitiase nuna unidá d'estudiu más pequeña, como ye la parroquia.

A.- NOMES DE LLUGAR XENERICOS.

Nesta primera riestra topónimos, alcontrámosnos con dellos nomes referíos de forma xenérica a dalgún llugar con unes carauterístiques perdefiníes. Asina, tenemos:

- 1.- **Canal**: Tarrén quebráu y pindiu. Esti términu desplícase sigún García Arias, dende'l llatín **CANALEM (canalis - is)**.
- 2.- **Col.láu, col.lá**: Pasu que dixebra dos vertientes o llanín nuna cuesta. Del llatín **COLLUM LATUM**.
- 3.- **Cuitu**: Pedratu o monte pedregosu que destaca onde ta. Tiénense dubies so'l orixen desti términu. Pa Pidal y Piel ye una palabra d'orixe célticu. Carnoy considérala protoindoeuropea. Nun falta quien la desplíca dende'l llatín (G. de Diego). Corominas piensa que ye d'orixe prerromanu, o una creación espresiva. Y Hubschmid y Llorente albidren que l'orixe d'esta palabra pue ser hispanu-caucásicu.
- 4.- **Pena**: Montaña caliar y grande que destaca de les otres. Del llatín **PINNAM**.

5.- **Picu**: Puntu más altu d'una elevación o un monte. Del célticu **BECCUS**, según García Arias.

6.- **Veiga**: Esti términu desplícase dende'l prerromanu ***(I)BAIKA** y con elli el falante refiérese a camperes llanes tean o non rellacionaes col agua.

B.- DELLOS TOPONIMOS DE LA FASTERA NORTE'L MACIZU PENAUBINA.

1.- **Baxu Rueva**:

2.- **Beiforcu**: Cumal de cuarcita de 1.839 m.s.n.m., que fai llende de la **Veiga Socel.lares** pel NO.

3.- **Braña Muriel.ios**: Ruines de l'antiga braña onde poblaba la xente de **Muriel.ios**, pueblu averáu a **Bárzana**. El primer términu d'esti topónimu, "**Braña**" noma n'asturianu a los pastos altos de montaña pal ganáu nel branu; desplícase dende'l llatín **VERANEA**, "pastos de branu". El segundu términu, "**Muriel.ios**", quiciavis tea emparentáu cola raíz prerromana **MOR(R)**, que pasó a significar "montón de piedres"; el términu presenta vocal inicial cerrá **-u**-quiciás pela causa'l grupu [ri]. El sufixu'l topónimu perez un continuador del llatín **-ella -iella**.

4.- **Braña Nueva**:

5.- **Buxalve**: Braña güei abandonada perimportante nel so tiempu. Ta na faldera de **Pena Rueva**. El topónimu quiciás toviere que ver con "**bustiu**", "**bustu**": llugar altu habitáu.

6.- **Campa Gaspar**:

7.- **Campa la Cigacha**: Campera al llau'l **Cuitu Pachón**.

8.- **Campa L.larga**:

9.- **Campu Faya**: Cumal de 1.958 m.s.n.m. que da vista al valle **Ricao**.

10.- **Canal Cimeru**:

11.- **Canal Fonderu**:

12.- **Cantu los Tuérganos**:

13.- **Col.lá de Cuanas Albas**: Collada ente'l **Beiforcu** y **Rebol.iosas**. El so altor ye de 1.779 m.s.n.m.

14.- **Col.lá la Espriel.la**:

15.- **Col.lá L.lingleo**: Gran colláu que dixebra'l **Ríu L.lindes** del **Ríu Ricao**.

16.- **Col.láu de la Moyonera**: L'asturianu "**Moyón**", fai referencia a la señal de piedra o maera que dixebra un tarrén. Quiciabes el topónimu toviere que ver col apelativu, referíu a un llugar con abondos **moyones**.

17.- **Col.láu'l Robezu**:

18.- **Col.láu Socel.lares**: Colláu de 1.857 m.s.n.m., ente la **Pena Mel.luque** y el **Rebol.iosas**.

19.- **Cuesta Agria**:

20.- **Cueva'l Mel.lugue**:

21.- **Cuitu Pachón**: Altu de 1.685 m.s.n.m. que remana tol valle **Ricao**.

22.- **Deiforcú**:

23.- **El Bogón**: Fonte de **La Trela** onde sal l'agua que desapaez en **Los Tol.ios**. Ye probatible qu'esti topónimu refiérase al sitiu u facien la "**bogada**" (**Bogón=Bogáu=Bogada**).

24.- **El Cumal**:

25.- **El Cholu**:

26.- **El L.laseiru**:

27.- **El Nacimientu**:

28.- **El Tambarón**: Probatiblemente, nomen asina a un prau voláu na peña so **Las Infiestas**.

29.- **El Vegón**:

30.- **Endelacueva**: Llugar del camín que xube dende Parada al L.laseiru, averáu a la **Cueva las Infiestas**. Puidere desplicase esti topónimu dende'l alverviu asturianu de llugar "**Ende**" (cast. "ahí"). "**Cueva**" vien del llatín vulgar ***COUAM**, términu col que'l falante refierse a grandes furacos nel tarrén, o a otros más pequeños.

31.- **Fuechos de Colines**:

32.- **Fuechu L.longu**: Tamién se recueye comu **Fuexu L.longu**. Pa García Arias, los topónimos tipu "**Fuexu**", sedrien a desplicase dende'l llatín **FOSSAM**; anque nos alcontráremos con un problema nel casu de topónimos tipu "**Fueyu**", magar que siendo equivalentes a los primeros, nun surdieron de **-ss-**. Ello ye lo que fai comentar al autor que, a lo meyor, ente los topónimos del tipu "**Fuexu**", seyan les que seyan les sos variantes y derivaos, habría que ver xuntura d'elementos xenéticamente dixebrasos, comu podríen ser **FOSSAM**, **FOUEAM** y, quiciavis ***FODIAM**, en rrellación a **FODIARE**.

33.- **Güertu'l Diablu**: Fuexu pergrande y fondu de parés verticales, colgau sol **L.laseiru**.

34.- **L'Ablanosa**: Cabaña asitiada penriba **Las Infiestas**. Ye de suponer qu'haiga bayura d'ablanares.

35.- **L'Arca**: Esti topónimu sedría a desplicase dende'l llatín **ARCAM**; xeneralmente, ye una aplicación metafórica anque, delles vegaes "**arca**" refiérese a llugares de vieyos enterramientos megalíticos.

36.- **La Cigacha**:

37.- **La Cardosina**:

38.- **La L.lastra**: Paré llisa y entornada, averada al **Trabe Rolamuela**. Una "**llastra**" ye una piedra lisa y plana. Pa Corominas l'orixen desta pallabra ye inciertu quiciabes prerromanu y, al meyor, traxéronla d'Italia los canteros que facien ilesies na Edá Media. Pa Hubschmid, taría en ralización col vascu "**arlasta**": Llosa formada ñaturalmente.

39.- **La Maserona (o Veiga Caba)**: Fueyu baxu'l **Picu sol Prau la Siel.la**. Tien unos 200 m. de llargor y casi 100 d'anchor. "**Maserona**" ye un aumentativu de "**masera**". "**Caba**" ye caún de los furacos u se sofiten los traves del teyáu.

40.- **La Moyonera**: Quiciabes esti topónimu seya a desplícase como se vió nel númberu 7.

41.- **La Trelida**: Llamarga pergrande qu'ocupa casi tol **L.laseiru** con abonda folla blandia. L'apelativu asturianu "**Trelida**" sirve pa nomar el barru, la folla; tamién tien un segundu sinificáu: una variedá de papilonácea que s'emplega pa cebar el ganáu.

42.- **Las Infiestas**: Mayáu con tres cabañes en pie y dos tiraes, asitiáu nun llugar perpindiu. Esti topónimu desplícase, les más de les vegaes, dende'l llatín **INFESTUM** (tarrén pundiú); en xeneral los pueblos asina nomaos tan asitiaos en cuestes.

43.- **La Rebel.lar**:

44.- **La Rebel.lera**: Fontanal de **Las Infiestas**.

45.- **La Veiga**: Praón penriba **Buxalve**.

46.- **Los Navarriegos**:

47.- **Los Tol.los**: Fondigonaes húmides al pie'l **Cuitu Pachón**. L'apelativu asturianu "**Tollu**", noma una fondigonada húmeda y llamargosa.

48.- **L.laseiru**: Con esti nome llámase tantu a la peña en xeneral (d'otres vegaes tengo oyíu solamente **La Pena**), comu al puertu que ta alreduer de **La Trelida**. **L.laseiru**= ¿Latus,-a,-um?

49.- **Muezca la Capil.la**: Según García Arias l'asturianu "**Moscar**", "dar un mordiscu", "poner una muezca" taría aniciáu nel llatín v. ***MOSSICARE < MORSCICARE**, "mordiscar" con bona parentela pente les llingües romániques; asina, podríen entendese lo mesmu'l apelativu citáu como la so variante "**Mozcar**" y los deverbales "**Muezca**", "**Muesca**" colos derivaos del tipu "**Mozqueta**".

50.- **Muezca la Cigacha**:

51.- **Pena L'Arca**: Peña de 2.082 m.s.n.m. Ye probatible qu'averáu a esti llugar haiga dalgún megalitu. El ríu **La Foz**, ya na **Babia**, arrodiá un llugar (**El Vidrial**), onde paez haber un castru.

52.- **Pena'l Cuervu**:

53.- **Pena'l Robezu**:

54.- **Pena Mel.luque**: Cumal de 2.046 m.s.n.m.

55.- **Pena Redonda**:

56.- **Pena Rúa**: Tamién se conoz esta montaña col nome de **Picu Rúa**.

57.- **Pena Socel.lares**: Pena que remana la **Veiga Socel.lares**. Nos mapes y planos asoleyaos, vien nomada comu "Picu'l Güertu'l Diablu Norte". Tien un altura de 2.100 m.s.n.m.

58.- **Pena sol Tambarón**: Peña de 2.000 m.s.n.m., ente el **Picu sol Prau la Siel.la** y el **Campu Faya**.

- 59.- **Penón Amenu**: Cume de 2.012 m.s.n.m. N'asturianu el verbu "amenar" desina l'aición de tirar d'una cuerda, pero tamién de da-yos voces al ganao. Per otru llau, "amenudar" ye facer una cosa perpequeña.
- 60.- **Penón de Ventana**:
- 61.- **Picu'l Güertu'l Diablu**: Cumal de 2.140 m.s.n.m., asitiáu sol **Güertu'l Diablu**. "Güertu" desplícase dende'l llatín HORTAM.
- 62.- **Picu sol Prau la Siel.la**: Picu de 1.993 m.s.n.m., asitiau al N. del **Penón Amenu**.
- 63.- **Pozu la Chalga**: Cabaña averá al ríu L.lamasalgá. Toma el so nome d'un pozu'l ríu. "Pozu" desplícase dende'l llatín PUTEUM. L'asturianu "Chalga" noma a daqué cosa que s'atopa y ye pervaliosa: un tesoru, una ayalga.
- 64.- **Pozu los Salgueiros**: Pozu d'agua perfondu na metá de **La Trelida**, arrodiáu d'abondos salgueros.
- 65.- **Prau Menés**: Prau volau so la **Val.lina'l Corru**.
- 66.- **Puertu Agüeria**: Los topónimos tipu "Agüeria" preséntanse comu continuadores del llatín AQUAM, AQUARIAM, d'usu apelativu n'asturianu, frecuente nos nomes de llugar.
- 67.- **Ranchón**: Cume de 2.162 m.s.n.m., la más alta de la rodiada.
- 68.- **Rebol.losas**: Cumal de 1.927 m.s.n.m. que zarra la **Veiga Socel.lares** pel S. El so nome pue debese a tar les sos falderes semaes de "rebol.las": cotolles.
- 69.- **Regatu Ruxidoriu**: Regatu que baxa de **Pena Ruea** y pasa per **Buxalve**. El so nome fai camentar qu'ha de "ruxir", meter bien de roídu cuando baxa con agua enforma.
- 70.- **Ríu L.lamasalgá**: Ríu que ñaz na **Campa la Cigacha** y fai, al amestase con otros regatos, el **Ríu Ricao**. Los nomes de llugar del tipu "l.lama", sedrien despicables según García Arias dende'l llatín LAMAM, FLAMMAM, LAMINAM, tres pallabres que lleven a un mesmu resultáu; pue que pa torgar los posibles tracamundios etimolóxicos ente elles apaecieren delles incrementaciones o amestaúres con otres pallabres.
- 71.- **Rolamuela**: Canalizu perpindiu asitiau ente'l **Picu'l Güertu'l Diablu** (2.140 m.s.n.m.), y el **Ranchón** (2.162 m.s.n.m.).
- 72.- **Santumil.lanu**:
- 73.- **Sienda'l Buracu**: Camín de cazadores que xube pela peña dende **Las Infiestas** fasta la **Pena'l Tambarón**. Pasa a la vera d'un cuevón.
- 74.- **Sierros Negros**:
- 75.- **Torbaniel.lu**:
- 76.- **Trabe Rolamuela**: Trabe no fondero'l **Canalón de Rolamuela**. La pallabra asturiana "trabe" noma un llugar u hai abondos "trabes", argayos de ñeve, o que ye afayaizu pa que los haiga.
- 77.- **Val.le Baxu**: Circu cimero de la **Val.lina'l Corru**.
- 78.- **Val.lina'l Corru**: Canalizu de la cara norte'l **Campu Faya**.

79.- **Veiga'l Bustiu**: Prau voláu so la **Val.lina'l Corru**.

80.- **Veiga'l Robezu**:

81.- **Veiga'l Canchal**:

82.- **Veiga'l Retuertu**:

83.- **Veiga los Pozos**: Lugar de pastos de cabres y oveyes formáu per cuatro grandes fuexos.

84.- **Veiga Caba (o La Maserona)**:

85.- **Veiga Socel.lares**: Lugar de pastos qu'ocupa un gran fuexu. Tien abondes ruines de cabañes. L'asturiano "**cellera**", "**celleru**" noma a un zarráu pa meter les cabres y oveyes, y tamién a un güertu bien cucháu; (otres acepciones son les de graneru o habitación usá pa dormir).

BIBLIOGRAFIA:

- Fano Herrero, Covadonga. (1988). "Toponimia de San Xuan de Fano"; en LLETRES ASTURIANES, 30. Uviéu.

- García Arias, Xosé Lluis.(1987). "De Toponimia Tebergana (IX): La metáfora ya'l símil"; en LLETRES ASTURIANES. 26. Uviéu.

- García Arias, Xosé Lluis.(1988). "De Toponimia Tebergana (X): Hidrotoponimia"; en LLETRES ASTURIANES, 30. Uviéu.

- García Arias, Xosé Lluis.(1989). "De Toponimia Tebergana (XII): Les cavidaes, les depresiones y lo llano"; en LLETRES ASTURIANES, 34. Uviéu.

- García Arias, Xosé Lluis.(1991). "De Toponimia Tebergana (XIV): Les elevaciones"; en LLETRES ASTURIANES, 41. Uviéu.

- García Arias, Xosé Lluis. (1977). "Pueblos asturianos. El porqué de sus nombres". Ediciones Ayalga, Salinas.

CARTOGRAFIA:

Consejo Regional de Asturias. Consejería de Ordenación del Territorio, Obras Públicas, Urbanismo y Medio Ambiente. Servicio de Planeamiento y Normativa. (1986). "La Plaza 77 3-3". E: 1.10.000. Uviéu-Oviedo.

Federación Española de Montañismo. "Mapa del Macizo de Ubiña". Edición en homenaje a la memoria de D. José Ramón Lueje. (1982). E: 1.50.000. Madrid.